

ὅποια ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης, ἀλλὰ ἐθελῆσιος καὶ αὐτόκλητος· μήτε γὰρ συνίσταται μόνον εἰς λόγους, ἀλλ' ἐκ καρδίας, καὶ εἰς πράγματα. Ἡ ἀληθὴς εὐγνωμοσύνη κάμνει (λέγει ὁ ἴδιος) τὸν ἀνθρώπον ἕξοπον τινὰ ἀήσυχον, ἕως ὅπου δὲν ἀνταποδώσῃ, ἢ δὲν ἀνταμείψῃ ἐκεῖνο, ὅπου ἔλαβεν· αὐτὴ ὅμως ἢ ἀήσυχια εἶναι ἠδεῖα, ὅταν προέρχεται ἀπὸ διάθεσιν εἰλικρινῆ καὶ ἐνάρετον. Διὰ τὴν τότε ὀφθαλμῶν αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἑνα προτέρημα, τὸ ὅποιον τὸν ἐξισάζει μὲ τὸν ἴδιον δ'εργέτῳ του· εἰς αὐτῷ τῆς συγκρίσεως εἶναι καὶ αὐτὸς γενναῖος καὶ ἐλευθέριος, ὡς ἐκεῖνος· ἡ διαφορὰ συνίσταται μόνον εἰς τῆς ἔλλειψιν τῆς μέσων· ἔλλειψιν, τῆς ὁποίας εἶναι πληροφορημένος ὅτι δὲν πρέπει γὰρ τῆς ἀποδώσῃ εἰς ἑαυτὸν.

Ὅθεν ὄχι μόνον τὸ καθῆκον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον πρέπει γὰρ μᾶς κινῆ εἰς εὐγνωμοσύνην. Διὰ τὴν ἕκτος τῆς, ὅτι αὐτὴ μᾶς κάμνει γὰρ λαμβάνωμεν δ'εργεσίας μεγαλητέρας, ἕκτος τῆς καλῆς ὑπολήψεως, ὅπως περιάπτει εἰς τὸν εὐγνώμονα ἀνθρώπον, διεγείρει πρὸς τῆς καὶ μίαν ἐσωτερικῶς ἠδονὴν ζωηροτάτῳ εἰς ἐκεῖνον, ὅπου ἔχει τῆς ψυχῆς καλῶς διατεθειμένῳ, διὰ γὰρ τῆς αἰσθάνεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Καθήκοντα ἀμοιβαῖα μεταξὺ τῶν συγγενῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Καθήκοντα τῶν συζύγων.

Ἐπειδὴ ὅλαι αἱ κατὰ νόμους συγγενεῖαι ἐξήρπνται ἀπὸ τὸν γαμικὸν σύνδεσμον, μέλλοντες ἤδη γὰρ παραγ-

ματὸ δῶμεν τὰ μεταξὺ συγγενῶν ἀμοιβαῖα καθήκοντα, ἀρχίζομεν ἀπὸ ἐκείνου, ὅπῃ φέρει μεθ' ἑαυτῆς ὁ τοῖστος σὺνδεσμος.

Εὐθύς ὅπῃ δύο ὑποκείμενα συναφθῆν εἰς γαμικὸν δεσμὸν, κάμνου ἐν ταύτῃ μὲ τῆτο τῷ συνδεσμῷ τῆς οἰκειότητος καὶ ἐντελεστάτης φιλίας· μὲ τῆτο δὲ συνάπτειν ὅλα τὰ καθήκοντα, ὅπῃ ἀνωτέρω περὶ τῆς φιλίας ἐσημείωσαμεν, μὲ τῷ διαφορῶν ταύτῃ, ὅτι ἔστι τόσῳ περισσοτέρον εἶναι ὑπόχρεοι εἰς αὐτὰ, καὶ μὲ τόσον περισσοτέραν ἀκρίβειαν οφείλῃσι νὰ τὰ ἐξακολουθῶν, ὅσον ἀνωτέρα εἶναι μία φιλία ὠρκαμμένη μὲ συνδεσμῶν ῥητῶν καὶ τελεστικῶν.

Ἄλλ' εἰς τὰ εἰρημνία τῆς φιλίας καθήκοντα προσίθεται καὶ ἄλλο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ γαμικὴ πίστις, καθήκον, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν πρώτῃ καὶ βασίμον ἐστίαν τῆς γάμου. Περὶ τῆς κακῶν, ὅπῃ προέρχονται ἐκ τῆς παραβάσεως τῆς καθήκοντος, δευτέρο δέλομεν ὁμιλήσει ἐνταῦθα, ἐπειδὴ εἶναι καθ' ἑαυτὰ γνωριμώτατα τοῖς πᾶσιν· ἀντὶ δὲ τῆτου δέλομεν εἰπῆ ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς αἰτίων, ὅπῃ φέρειν εἰς τῆτο τῆς συνημνίας μὲ τὸν ἱερὸν τῆτον σὺνδεσμον.

Τὰ πρώτιστα καὶ καθολικώτερα αἴτια ταύτης τῆς παραβάσεως εἶναι ἡ ὑπερβάλλουσα ἐλευθερία, καὶ ἡ διαφθορὰ τῆς ἡθῶν· ἐπειδὴ ἐν μέσῳ τούτων διωκτικῶν πειρασμῶν, καὶ διαδοσίμων παραδειγμάτων, χρειάζεται μεγάλη ἀρετὴ, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ τις νὰ ἀντισταθῆ· καὶ ἡ ἀρετὴ, κακῆ τύχῃ, δευτέρο εἶναι δῶρον κοινώτατον τοῖς πᾶσιν. Εἰς τῷ διαφορῶν τῆς ἡθῶν μᾶς ἔστυρε κατὰ μικρὸν προηγουμένως ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ μαλθακία· καὶ ἐπεθυμῶσα νὰ κάμειν περισσοτέραν σκέψιν εἰς τῆτο οἱ πολιτικοὶ, οἱ ἐπαινέται τῆς πολυτελείας, ἡ ὁποία κοντὰ ὅπῃ εἶναι γενικὴ αἰτία τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ἀσελγείας, διὰ τὴν γενικὴν διαφθορῶν, ὅπῃ προξενεῖ εἰς τὰ ἡθῆ, εἰς πολλὰς γίνεται καὶ μερικωτέρα αἰτία, κεντῶντας τῆς νὰ ἐπιδιώκων μὲ παράβασιν τῆς χρεῶν τῆς τὰ μέσα, ὅπῃ τῆς λείπουν,

πεν, διὰ νὰ εἰσαρθέσθην εἰς τὰς μεγαλοπρεπείας, εἰς τὰς ματαιότητας, εἰς ταῖς μόδαις, εἰς τὴν ἀμαξονμανίαν τῆς ἐπιδείξεως.

Ἄλλα αἷτια ταύτης τῆς παραβάσεως ποροέρχονται ἀπὸ τὸ πρὸς ἀλλήλους φέρσιμον τῶν συζύγων. Αἱ οἰκιακαὶ διχονοιαὶ ἀπαλλοτριώνοντες ἀπ' ἀλλήλων τὰς ψυχὰς, τὰς ἀπομακρύνει δὲκόλως ἀπὸ τῆς ἀκραιβῆς πῆρσιν τῶν οἰκείων χρεῶν τες (1). Ἡ ἰδία ζηλοτυπία, ὅποταν μάλιστα εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ ἀτακτος, παράγει πολλάκις ἀποτελέσματα ἐναντία τῶν ἐλπιζομένων. Ἡ ὀλιχὴ λοιπὸν ἐκπλήρωσις τῶν ἀμοιβαίων χρεῶν τῆς φιλίας, συζφοδύμενη ἐκ μέρους μὲν τῆ ἀνδρός, μὲ μίαν γλυκεῖαν καὶ φιλικὴν ἀσκησιν τῆς ὑπεροχῆς, ὅπως ἡ φύσις καὶ οἱ νόμοι τῆς ἑδωκᾶς (2), ἐκ μέρους δὲ τῆς γυναικός, μὲ μίαν γλυκεῖαν καὶ φιλικὴν ὑποταγὴν, εἶναι, μοι φαίνεται, τὸ μόνον μέσον, δι' ἃ ἢμπορεῖ καὶ τὴν σήμερον νὰ φυλαχθῆ σαθερὰ ἢ γαμικὴ πίστις.

Α Ρ.

(1) Πολλάκις πᾶ πλέον μικρὰ φράγμασι, ὅταν ἦται συχρὰ τῆ ἀδιάκοπα, προξενῶν μεγάλης διχονοίας. Παῦλος ὁ Αἰμιλίος, ἐφ' ἃ ἔζησε πολὺ χρόνον μετὰ τῆς γυναικός τε Παπιρίας, καὶ ἀπόκησεν ἀπ' αὐτῆς καὶ τὸν περὶφημον Σκιπίωνα τὸν Αἰμιλιατὸν, εἰς ὅλον πὸ ὑστερον τὴν ἐχώρησε, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐκατηγορεῖσαν εἰς πᾶσοις φίλοις τε, οἱ ὅποιοι δὲν ἐβλεπον δὲλουργομένη αἰτίαν αὐτῆς χωρὶς, εἰσὴς δὲν ἰξόρυτε, τοὺς ἔπει, πᾶ μὲ πείβη πὸ ὑπόδημα.

(2) Ἡ πρὸς τὴν γυναικα ἀρχὴ πᾶ ἀνδρός μὴ ἴσῶ διαποτικῆ, μήτε προσᾷτικῆ, ἀλλὰ φιλοφρονητικῆ, ἔλεγεν ὁ Καλλιχρατίδης. (Στεφάνιος. Ἡθικ. Τόμ. Δ'. Σελ. 227.)

Καθήκοντα τῆς γονέων πρὸς τὰ τέκνα.

Τὸ καθήκον τῆς γονέων πρὸς τὰ τέκνα εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἡθικὴ ἀγωγή· εἰς τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὴ ἡ φωνὴ τῆς φύσεως πρὸ τῶν νόμων τῆς ὑποχρεώνει, καὶ τὸ ἴδιόν τῆς συμφέρον τῆς παρακινεῖ.

Καὶ ὅσον διὰ τὸ πρῶτον, τὰτ' ἔστι τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν, βλέπομεν ὅτι ὅλα τὰ ζῶα ἀχολῶνται μετὰ μέγιστον ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψωσιν τὰ ἑαυτῶν ἔκγονα· καὶ δεῦν εἶναι ἡ φυσικὴ ὁρμὴ, λέξις κενὴ ἐπιθυμίας καὶ ἀσήμετος, ὡς εἶπαμεν πολλάκις, ὅπῃ τὰ ἀναγκάζει εἰς τῆτο, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ἀγάπη, ὅπῃ αἰσθάνεται ἀναγκαίως κάθε αἰσθητικὸν ὄν πρὸς ἐκεῖνο, ὅπῃ θεωρεῖ ὡς ἴδιόν τῃ πρᾶγμα, καὶ ὡς ἑαυτῆς μέρος.

Περὶ δὲ τῆς φροντίδος, ὅπῃ οφείλων νὰ ἔχουσι εἰς τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων, ἀφίνωμεν νὰ ὁμιλήσωσιν οἱ ἰατροὶ, εἰς τῆς ὁποῖας κυρίως ἀνήκει τῆτο.

Καὶ εἶπον ἤδη πολλὰ περὶ τῆς καταχρήσεως, ὅπῃ κάμνουν εἰς τῆτο τρέφοντες τὰ βρέφη μετ' ἔξιον γάλα, καὶ σφιγγοντές τὰ εἰς τὴν νηπιότητά των μετὰ ταῖς φασκιάς, καὶ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μετὰ τὰ σκηνὰ περιθωράκια (μπῆσα), καὶ ἀνατρέφοντές τὰ μετ' ὑπερβολικὴν μαλακότητα, καὶ μετ' ἄλογα χάδια, καὶ ἄλλα παρόμοια, καὶ αὐτοὶ, καὶ ὁ Λάκιος, ὡς Ἰατρὸς ἐν ταῦτῃ καὶ Φιλόσοφος κατὰ Πλάτος, εἰς τὴν περὶ παιδῶν ἀγωγῆς Πραγματεῖαν τῆ.

Ἐπεῖνο ὅμως, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τρέφωσιν, καὶ νὰ καταβάλλωσι τὴν πρῶτιστον φροντίδα τους οἱ ἄνθρωποι, εἶναι ἡ ἡθικὴ ἀγωγή. Διὰ τὴν ἄθλιον δῶρον ἡθελᾶμεν κάμει εἰς τὰ παιδία των οἱ γονεῖς, ἀνίστασας χεῖρῶντας καὶ συντηρῶντας εἰς αὐτὰ τὴν ζωὴν, τὰ ἀνέξερον ἔπειτα εἰς τὴν ἀμέλειαν, εἰς τὴν ἀ-

μάθειαν, καὶ εἰς τὴν κακίαν (1)· ἐπεὶ δὲ αὐτὴ ἀνθρώπων ἤθελας δὲγάλη εἰς τὸν κόσμον τέρατα δυστυχῆ μὲν καθ' ἑαυτὰ διὰ πάντα, μισητὰ δὲ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Οἱ παῖδες, ὅπως ἤθελας λάβῃ ἐκ τῆς τῶν τιμωρίας, ἤθελας εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Διὰ τί ποίαν ἀμοιβὴν ἤθελας ἐλπίσῃ ἀπὸ τοιαῦτα τέκνα, ποίαν παραμυθίαν εἰς τὴν ζωὴν, ποίαν βοήθειαν εἰς τὸ γράτερον; Υἱὸς ἀπαιδύτος εἶναι μάλιστα βάσανος τῶν γονέων.

Ἐκ τῆς φαίνεται γελοιώδης ἔχ ἤττον ἢ μυσταρὰ ἢ ἀνοησία ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι φειδωλότατοι εἰς τὰ πρὸς παιδαγωγίαν τῶν τέκνων τες. Φαίνεται ὅτι αὐτοὶ δὲν νομίζουσι κανένα μέρος τῆς πειρασίας των πόσον κακῶς ἐξωδύμενον, ὅσον ἐκεῖνο, ὅπως μεταχειρίζονται εἰς τὸ τὸ τέλος. Ἀλλὰ τὰ πλῆθη, ὅπως αὐτοὶ φεῖδονται εἰς ποῖον ἔχον τέλος πάντων νὰ καταπίσιν, εἰμὴ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑψίς; Δοιοὶν ποῖα εἶναι καλλιτέρα κληρονομία, νὰ τὴν ἀφήσιν πλεσιωτάτης καὶ ἀμαθεῖς, ἢ ἀχρεῖς, ἢ νὰ τὴν ἀφήσιν ὀλιγώτερον πλεσιωτής, ὅμως πεπαιδωμένους καὶ ἐναρτέας (2);

Κα-

(1) Ὁ Ἑλβέτιος τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφορὰν πόσον εἰς τὰ ἤδη, ὅσον καὶ εἰς τὰς μαθησιας τῶν ἀποδίδοι ὅλην εἰς μόνον τῶν ἀναφορῶν καὶ μὲν ὅλον ὅπως αὐτὸς ἀπέδωκεν ἰσῶς εἰς αὐτῶν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἴσπει, δὲν εἶναι ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὴ ἔχει εἰς τὸ πᾶσι μεγίστην ἐπίρροισαν. Ὁ Λυκῆργος τὸ ἀπέδειξε μὲν τὸ παράδειγμα τῶν δύο σκυλάκων γεννηθέντων μὲν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀδῆνος, ἀναφερόμενος δὲ πρὸς αὐτὸς εἰς τὴν κυνηγετικὴν, καὶ πρὸς ἄλλαν εἰς τὴν ἀργίαν, καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν μαλακότησα, εἰς τὰ ὅποια παρρησιάζοντας ἔπειτα μίαν λοπάδα γεμάτην φαγητῶν, καὶ εἰς τὴν λαγίδιον, πρὸς τῶν ἰδραμεν εἰς τὸ λαγίδιον, καὶ πρὸς δὲ δεύτερον ἐχῶδη εἰς τὴν λοπάδα, καθὼς ἦσαν ἀκαθρεμμένον. (Ὁρα Πλάτ. ἐν τῷ περὶ Παιδων Ἀγωγῆς).

(2) Ὁ Ἀρείστπος ἐζήτησε παρὰ τίνος πεντακοσίας δραχμῶν εἰς παιδαγωγίαν πρὸς ἡμᾶς· πρὸς δὲ ἐπιπόνως, ποσῶν δαύμασι ἀδράπεδον ἀνήσαδαι· ἀρίων, ἔφη, καὶ ἕξις δύο.

Κεφ. Δ'. Καθήκοντα τῶν γονέων. 293

Κανόνας ὑδὲ καλῶς ἀναθρεμμένος καὶ πεπαιδευμένος δὲ θέλει παραπονεθῆ βέβαια διὰ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἐξώδουσιν οἱ γονεῖς τὰ εἰς τὴν καλὴν ἀναξοφλίαν.

Ἡ φροντίς τῆς ἠθικῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς ἔπρεπε κατὰ φύσιν νὰ εἶναι ἔργον ἄμεσον τῶν ἰδίων γονέων· ἐπειδὴ ὁμῶς εἰς τὰς περισσότερας λείπουσι οἱ ἔσοποι καὶ ὁ καιρὸς· ἐπειδὴ περισσότεροι εἰς ἄλλας φροντίδας, δὲ ἔχουσι τὴν ἀναγκαίαν ἐπιτηδειότητα, ἢ καὶ τὴν ἀπαιτημένην ὑπομονὴν, διὰ τῆτο συγχέχεται νὰ κατασείνουσι ἄλλας εἰς τὸν τόπον τας. Ἡ ἐκλογή ὁμῶς τῶν τῶν υποκειμένων, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐμπισθῆθωσι εἷς ἕνα τὸσον ἱερὸν χρέος, πρέπει νὰ γίνεται μετὰ πολλῆς σκέψεως καὶ βραδύτητος· καὶ ἔτε πρέπει νὰ παύσῃ ποτὲ καὶ ἡ πατρικὴ πρόνοια ἀπὸ τὸ νὰ ἐπαρτυπηῇ, ὅσον εἶναι δυνατὸν, εἰς τὴν καὶ αὐτῶν τῶν διαγωγῶν.

Αἱ μέθοδοι καὶ τὰ συστήματα τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς ἐπολυπλασιάθησαν ἐπ' ἄπειρον, μάλιστα εἰς τούτους τὰς ἐσχάτας καιροὺς· φαίνεται ὁμῶς ὅτι ὅσον πλεονάζει ὁ ἀριθμὸς τῶν μεθόδων, τὸσον χειροτερεύει ἡ παιδαγωγία.

Ἀμφισβητεῖται μάλιστα αὐτὴ ἡ κατὰ μέρος παιδαγωγία εἶναι προτιμητέα τῆς δημοσίας· μερικοὶ τὰς συνάπτουν ὁμῶς καὶ τὰς δύο, μετὰ τὸν χεῖριστον, ὁμῶς ἔσπον· ἐπειδὴ προτιμῶντες κατ' ἀρχὰς τὴν κατ' οἴκους παιδαγωγίαν, ἀσάδουσι νὰ εὔρην διὰ τὰ παιδιά των εἰς τὰς πρώτας χρόνας τῆς ἡλικίας των ἔσοφους καὶ παιδαγωγούς· ἔπειτα εἰς τὴν πλέον προβεβηκυῖαν ἡλικίαν των, ἀνδιάζοντες ἢ δυσαρεσμένοι ἀπὸ ταύτην τὴν παιδαγωγίαν, τὰ μεταφέρουσι εἰς τὴν τῶν κοινῶν γυμνασίων· ἀλλὰ ποίαν προκοπὴν ἢ ἢμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ τινὰς τότε εἰς τὰ γυμνάσια ἀπὸ εἷς ἕνα νέον, ὅς τις ἐγινε πλέον δυσάγωγος διὰ τὴν ἡλικίαν, ἐσωλήθισεν εἰς τὴν ἐλθούσαν, εἰς τὴν πολυτέλειαν, καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν ἔσοφον, καὶ εἶναι ἴσως καὶ πλήρης μυθίων οἰκιακῶν προλήψεων;

Μίαν ἔλλογον εἶωσιν τῆς δημοσίας παιδαγωγίας μετὰ τῆς κατ' ἰδίαν τὴν προτιμῶν καὶ ἐγὼ ἀπὸ καθέ μίαν ἀνὰ μέρος εἰλημμένω, μετ' ἕτερον ὅμως πάντη ἐναντίον. (1)

Ὅποταν ἀρχῆται τὸ λογικὸν τῶν παιδῶν νὰ ἀναπτύσσεται, καὶ τὸ σῶμα νὰ λαμβάνῃ δυνάμεις, τὸ ὁποῖον συμβαίνει, μεταξὺ τῶν ἕξ καὶ ὀκτώ χρόνων τῆς ἡλικίας, τότε πρέπει κατ' ἐμὴν κρίσιν νὰ προτιμᾶται ἢ ἐν τοῖς γυμνασίοις παιδαγωγία ἀπὸ τῆς κατ' οἴκου διὰ πολλὰ αἰτία.

Ἐπειδὴ ἐν πρώτοις εἶναι δύσκαλον νὰ ἀρεθῇ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος, τῶντι προκομμένος, καὶ ἐνάρετος, ὅστις νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν εἰς εὐὰ βρέφος, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀρεθῇ, πολλὰ ὀυλίγαρα θέλου ἀνδράσει εἶναι τὸν ἄλλον. Δεύτερον, ὅσον καὶ ἂν παχίσῃ, δεῦρ θέλει ἠμπορέσει νὰ ἐμποδίσῃ δι' ὅλην τὴν βρέφος ἀπὸ τὸ νὰ στυμανᾶσθῃται, καὶ νὰ συνομίλῃ συχνάκις μετὰ τὴν δούλην, μετὰ τοὺς θεράποντας, μετὰ τὰς δούλας, τῶν ὁποίων αἱ κόλακαίαι, αἱ θωπείαι, τὰ ἀνόητα καὶ ὀλέθρια χάρδια θέλου ἰχύσει εἰς τὸ βρέφος περισσότερο, παρά αἱ σοβαραὶ διδασκαλίαι τῆς παιδαγωγίας. Τρίτον, εἰς τῆς παρεῖσαν διαφθορᾷ τῶν ἡθῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἰδῆ καὶ νὰ μὴ ἀκέρση ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δεῦρ ἔπρεπε νὰ ἀκέρση καὶ νὰ εἰδῆ, καὶ τὰ ὁποῖα ἐν βραχεῖ θέλου τοῦ φθείρη τῆς καρδίας καὶ τῆς διάνοιας (2).

Ἄπό

(1) Τῆς γνώμης ταύτης, ἣ ὁποῖα ἐκδέχεται εἰς τὸν ἀρθεῖν λόγον ἔχ' ἦσαν, ἢ εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ πείραν, σὺν ἐπιβεβαιώσθηκα μετὰ τῆς δούσης ἀκρίβειαν εἰς τὰ Ἡθικά Διηγήματα (Novelle Morali. Τόμ. Β'. Διηγ. Γ.)

(2) Διὰ τοῦτο καὶ βουλοκράτης ποῖς παισὶ μάλλον ἐκέλευε περιεπτην ἀμφώτιδας, ἢ ποῖς ἀθληταῖς ὡς ἐκείνων μετὰ πᾶσι ταῖς πληγαῖς, ἀπὸν δὲ ποῖς λόγοις πᾶ ἡδὴ διαστροφόμενων. Ἀλλὰ πᾶσι πᾶσι εἶναι διωκτοῦν γὰρ κτεροθωδῆ εἰς τὴν κατ' οἴκου ἀγωγῆν;

Κεφ. Δ'. Καθήκοντα τῆς γορέωμ. 295

Απὸ ἄλλας αὐτῆς τῆς κινδυνῆς καλλίτερα ἢμπορεῖ νὰ φυλαχθῆ τὸ παιδίον τῆς τῆς πρώτης χρόνης εἰς τὰ χολεῖα· μεμακρυσμένον τῆς παιδισκαρίων καὶ τῆς θεραπεύοντων, μεμακρυσμένον τῆς ἀπωλείας τῆς συνακαστροφῶν, καὶ τῆς θεάσεων, πεφυλαγμένον πάντοτε εἰς ἕκαστε βῆμα παρὰ ἀνθρώπων ἐπιεικῶν καὶ τιμίων, οἱ ὁποῖοι ἐπαρξυπνῶν ἀσυνάως εἰς τὴν διαγωγὴν τε, ὀλιγωτέραν διαφορᾶν, παρολήψεις, καὶ ψεῦδοδοξασίας θέλει λάβῃ εἰς τὸ χολεῖον καὶ εἰς ἐναντίας περισσότερα δὴθέα, τίμια, καὶ ἐνάρετα παραδείγματα, παρὰ εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐχει ἐν τούτῳ δικαιοσύνην εἰς τὰς εἰς τὴν διωρισμένην ἄρας νὰ ἀναπαύηται ἐκ τῆς τῆς σποδῆς πόνων μετὰ τῆς ὀμηλίκων τε εἰς ἐκεῖνα τὰ παίγνια καὶ τὰ ἀνδύθωα σκώμματα, τὰ ὁποῖα ἀνήκον εἰς τὴν ἡλικίαν τε, καὶ ὠφελῶν εἰς τὴν υἰείαν, εἰς τὴν δίκινησίαν καὶ ῥώμην τῆς σώματος· καὶ τὰ ὁποῖα ἀνίσως ἐμποδιθῶν μὲ βίαν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν παιδαγωγίαν, ἀναφύονται πολλάκις εἰς πλέον προβηκῆσαν ἡλικίαν μὲ περισσότερον σκανδαλον, καὶ μεγαλύτεραν βλάβην. Ἐχει προσέτι τὸ ἐκ τῆς ἀμίλλης (σιωρεσίας) κέρδος, ἢ ὁποῖα ἔχει μεγάλῳ ἰχυῶ εἰς τῆς παιδας, καὶ εἰς τὴν κατ' οἴκου παιδαγωγίαν δὲν διεγείρεται, εἰμὴ μεταξὺ ἀδελφῶν, καὶ εἶναι πράγμα ἐπικινδυνώτατον, λέγει ὁ Βάκων (Serm. 7.) ἐπειδὴ παρέχει πολλάκις ἀφορμὴν εἰς ἀδελφικῆς φθόνος, διχονοίας, καὶ δυσνοίας, τὰ ὁποῖα διαφέρονται καὶ διατηρῶνται ἔπειτα καὶ εἰς τὴν μᾶλλον προβηκῆσαν ἡλικίαν.

Ὁ μόνος κίνδυνος, ὅπου ἔχει τὸ παιδίον εἰς τὰ κοινὰ μισεῖα, εἶναι τὰ κακὰ παραδείγματα τινὸς ἀχρεῖς σωφρόφης· ἀλλὰ καὶ ἔτις ὁ κίνδυνος εἶναι μικρὸς εἰς ἐκεῖνες τῆς πρώτης χρόνης, καθ' ἕως ἔχωντας ἔτι πλήρη ἰχυῶ οἱ νόμοι καὶ οἱ κανόνες τῆς παιδαγωγίας, οἱ κακοὶ ἀναγκάζονται ἀπὸ τὰς τιμωρίας νὰ διορθωνῶνται καὶ νὰ χαλιναγωγῶνται. Ὁ κίνδυνος γίνεται μεγαλύτερος, ὅποταν αὐξανῶντας εἰς τὴν ἡλικίαν

λικίαν οἱ παῖδες ἀρχίζου νὰ ἀποτινάξου τὸν ζυγὸν, καὶ νὰ μὴ σέβωνται πλέον τὴν τῆς καθόντων αὐστηρίαν· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ πρέπει νὰ ἀνακαλῶνται οἱ παῖδες ἀπὸ τὰ κοινὰ χολεῖα εἰς τὰς πατρικὰς οἰκίας.

Διὰ τὴν εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν εἶναι δὺκολώτερον νὰ ἀρεθῆ κανσῆας προκομικός, ἐπιεικὴς, καὶ φρόνιμος ἀνθρώπος, ὅστις νὰ ἐπιχειρῆ διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀρχομένην παιδαγωγίαν, καὶ νὰ διδάξῃ τὸν ἑόφιστόν τε ὄχι μόνον θεάματα καὶ ἐπισήμας, ἀλλὰ καὶ τὸ τιμίως καὶ ἀσείως ζῆν· καὶ σιωπασυμφρόνως μετ' αὐτῶν ὡς φίλος καὶ συῦφορος μάλλον, ἢ παιδαγωγός, νὰ λαμβάνῃ ἀφορμὰς δικαίρας ἀπὸ τὰς τῆς ἄλλων πράξεις εἰς τὸ νὰ τὸν συμβολῆ τὰ πρακτέα καὶ τὰ λεκτέα, καὶ τὰς ἑόπας, καθ' ἃς πρέπει νὰ φέρηται μὲ τιμὴν καὶ ἐπαινον εἰς κάθε πρᾶγμα, καὶ κάθε περίστασιν.

Ἀλλὰ τὸ μὲ σύστημα τῆς ἀγωγῆς, καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἐχέουσιν ὅπως καὶ αὐτὸς ἐχῶσιν· ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως ὡς βᾶσις οἰασῶν παιδαγωγίας εἶναι τινὰ ἀξιώματα γενικὰ, τὰ ὅποια δεῖν πρέπει νὰ τὰ χάσῃ ποτὲ ἀπὸ τῆς ὄψιν, μήτε νὰ τὰ ἀλισμονήσῃ· εἰσὶ δὲ ταῦτα.

Α'. Ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ τὸ σέβας καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν ἑοφίμων (μαθητῶν). Ὁ μαθητὴς μὲν ὑποφέρωντας τὸν ζυγὸν καὶ τὸν χαλινὸν παρῆλθει εἰς τὰς ἀρχὰς μὲ κάθε ἑόπον νὰ τὸν ἀποτινάξῃ, ἢ νὰ τὸν ἀδράξῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἡνιοχῶντος· καὶ αὐτὸς ἄπαξ τὸ κατορθώσῃ, τότε γίνεται ὡς ὁ ἀδάμαστος καὶ ἀχαλίνωτος ἵππος, τὸν ὅποιον εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ τὸν κρατήσῃ τινὰς. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας, καὶ εἰς τὰς πρώτας ἐναντιότητας, ἐκ τῆς ὁποῖων μάλιστα κρέμαται τὸ παῦν διὰ τὸ μετέπειτα, χρειάζεται ἀνδρεία καὶ σταθερότης συῦφοδότης μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ μὲ μίαν ὀρθὴν καὶ συγκερασμένην αὐστηρίτητα.

Κεφ. Δ'. Καθήκοντα τῆς γομέωρ. 297

Β'. Κοντὰ εἰς τὸ σέβας πρέπει νὰ κερδήσῃ καὶ τὴν ἀγάπην τῶ μαθητῶ, διὰ νὰ ἐκτελῆ τὰ προσαττόμενα ὄχι μόνον ἀπὸ φόβον καὶ ἀνάγκην, ἀλλ' ἐθελουσίως καὶ μετ' ἠδονῆς. Τῆτο δὲ κατορθῆται ἀνίσως δὲν ἀγῆται ἀπὸ θυμὸν καὶ πάθος, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον (1)· ἀνίσως εἶναι μεν σταθερὸς εἰς τὸ νὰ ζητῆ παρὰ τῶ μαθητῶ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀπαιτεῖ τὸ χῆος του, καὶ εἰς τὸ νὰ ἀπαρῆται ἐκεῖνα, ὅπῃ εἰς τῆτο ἀντίκεινται, εἶναι ὅμως ἐν ταύτῃ εὐκολὸς καὶ συγκαταβατικὸς εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἤμπορῶν ἀκινδυνῶς νὰ ἐπιβῆσιν· ἀνίσως ἰξόρη ἔχ ἦττον νὰ τὸν παροτρύνῃ μετ' ἐπαίνου καὶ βραβεῖα, ἢ νὰ τὸν ἀνασέλλῃ μετ' ἐπιτιμήσεως καὶ τιμωρίας.

Γ'. Πρέπει νὰ σκεδάσῃ διὰ νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ διαπλάσῃ προηγουμένως τὸ ἦθος καὶ τὴν καρδίαν. Εἰς τὸ ὁποῖον ἀμαρτανῶν πολλὰ, ὅσοι φροντίζουσι περὶ αὐτῶν νὰ κάμωσι τῶς σοφίμωνων σοφῶς, παρὰ ἀγάθῶς, καὶ καταντῶν εἰς ὅλον τὸ ὕπερον νὰ μὴ τοὺς κάμωσι μήτε σοφῶς, μήτε ἀγάθῶς.

Δ'. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀναστέλλωσι τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἀτάκτων παθῶν· νὰ τιμωρῶν αὐστηρῶς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἐμφαίνουσι μοχθηρίαν καὶ κακοήθειαν, συγχωρῶντες συμπαθῶς ἐκεῖνα, ὅπῃ προέρχονται ἐκ μόνης κενόδοξου καὶ ἀγνοίας, διὰ νὰ μάθωσι οἱ παῖδες νὰ διακείνουσι ἀκρίβως τὸ εἶδος τῆς σφαλμάτων ἀπὸ τὸ ἄλλο· νὰ ἀφαιρῶσιν ὅλα ἐκεῖνα ὅπῃ φέρουσι τῶς παιδῶν εἰς κακὰς ἕξεις (2)· νὰ ἐμ-

(1) Ita quod es Pater utere, ut memineris te & hominem esse, & hominis patrem. Οὕτω νὰ μεταχειρίζεσαι τὴν ἑξουσίαν, ὅπῃ ἔχεις ὡς Πατὴρ, ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι ὅτι εἶσαι ἐν ταύτῃ καὶ ἀνθρώπος, καὶ ἀνθρώπου πατὴρ. (Πλίνιος Ἐπιστ. β'. Βιβλ. 9.)

(2) Ὁ Πλάτων βλέπωντας νεανίσκους παίζοντα πρὸς κύβους, τὸν ἀπέπληξε πικρῶς. πρὸ δὲ εἰπόντος, ὡς ἐπὶ μικροῖς· ἀλλὰ πόγε εἶδος, εἶπε ὁ Πλάτων, ἔ μικρόν. (Διογ. Λαέρτ. ἐν βίῳ Πλάτ.)

ἐμπνέουσιν εἰς τὰς παῖδας φρονήματα μίσους καὶ φεί-
κῃς πρὸς τὴν ἀμώτητα, τὴν κακοήθειαν, τὸ ψεῦδος, καὶ
τὴν ἀπάτην, καὶ εἰς ἐναντίας φρονήματα ἀγάπῃς
πρὸς τὴν φιλανθρώπιαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλή-
θειαν, καὶ τὴν ἀρετὴν· καὶ πρὸ πάντων νὰ ποροβαίνωσιν
εἰς κάθε πρᾶγμα μὲν τὰ χρηστὰ παραδείγματα (1).

Ἀλλ' ἡ ἀρίστη παιδαγωγία μέλει ὡς τὰ πολλὰ φρε-
δος καὶ ἀκάρπος, ὅπότε οἱ γονεῖς δευὲν λαμβάνουν τὴν
δέουσαν πρόνοιαν, καθ' ὃν καιρὸν οἱ νέοι ἀπολυό-
μενοι ἔτι εἰπεῖν ἔτι δεσμῶν τῆς παιδαγωγίας, ἐ-
ξέρχονται εἰς ἐλαθρεία. Διὰ τὸ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπι-
κινδυνώτερος καιρὸς· καὶ αὐτὸς τότε σιωπηθῆσεν μοχθη-
ρὰς σιωφίας, ἢ κακὰς σιωπαστροφάς, τὸ ὁποῖον
εἶναι δίκωλύτατον καὶ συχνότατον, ἀπώλετο διὰ πάντα
καὶ παιδαγωγία καὶ πάντα.

Διὰ νὰ τὰς ἀποξέψωμεν λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῆτον τὸν
κίνδυνον, συμφέρει νὰ τοὺς σιωπῆθίζωμεν ἀπ' ἀρχῆς
εἰς σιωφίας φρονίμους, τιμίας, καὶ ἀμωμήτους· συμ-
φέρει ὁμῶς πρὸ πάντων νὰ τὰς ἀχολήσωμεν ἀμέσως
εἰς ἀχολίας ἐπωφελεῖς, καὶ κοσμίαις. Διὰ τὸ ἀφ' οὗ
τὰς ἀφήσωμεν εἰς ἀργίαν καὶ ἀπραξίαν, εἶναι ἀδιύα-
τον· νὰ τὰς ἐμποδίσωμεν νὰ σιωπῆσονται μὲ ἀλλοὺς
ὁμοίους των, καὶ νὰ μάθουν ἐκ παραδειγμάτων καὶ παρα-
κινήσεων τὰς κακίας των, καὶ νὰ ἀποτρίψωσιν ἐκ τῆς
ὄλλω τὴν διαφθορὰν, ὅπως σιωπῆθίζῃ νὰ ποροέρχεται
ἀπὸ τὴν ἀργίαν.

Ὅποιος ἀναγκάζεται ἐκ τῆς ἰδίας τῆς καταστάσεως
εἰς τὸ νὰ ποεῖται μὲ τὴν φιλοπονίαν του τὰ πρὸς
τὸ ζῆν καὶ τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν ἀναγκαῖα, εἶναι ὀλι-
γώτερον ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἐκ τῆς ἀργίας κινδυνούς,
καὶ

(1) Ἐπειδὴ τὸ παράδειγμα διδάσκει καλλίτερα, λέγει ὁ
Σενέκας, παρὰ ὁ λόγος, διὰ αὐτὸν φέρεται νὰ δέχνημεν μὲ
τὸ ἔργον ἑκείνα, ὅπου διδάσκωμεν μὲ λόγους.

300 Μέρ. Β'. Τμήμ. Β'. Καθήκοντα.

νεῖς, ἢ οἱ παιδαγωγοὶ τῆς προσάξεν πράγματα κατὰ καὶ ἄτιμα· ἐπειδὴ τὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης καθῆκον προηγείται ἀπὸ κάθε ἄλλο, τὸ ὁποῖόν ὑποτίθεται ὅτι ποτέ, ἢ πολλὰ σπανίως συμβαίνει· ἢ ἄλλη περίστασις, ἢ ὅποια εἶναι καὶ συχνότερα, εἶναι ὅταν ὁ λόγος τείνει πρὸς ἐκλογὴν μιᾶς καταστάσεως σαθεράς καὶ παντοτινῆς· εἰς τῆτο ἐπειδὴ οἱ γονεῖς δεῖ ἔχεν τὸ δικαίωμα νὰ κάμνῃ τὰ τέκνα των δυσυχῆ, καὶ τὰ τέκνα δεῖ εἶναι ὑπάχθῃ νὰ ὑπακύν, ὅταν ἠθέλων τὰ ἀναγκάσῃ εἰς εἷνα δεσμὸν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προβλέπῃ ὅτι θέλει τὰ ἀκολουθήσει παντοτινὴ δυσυχία. Ὄντα ὅμως εἰς ταύτῃ τῆς περιστασιῶν ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸ ἀπόλυτον χρέος τῆς ὑποταγῆς, δεῖ εἶναι ἀπηλλαγμένα καὶ ἀπὸ τὸ χρέος τῆς ἀλαβείας καὶ τῆς θεραπείας. Εἰς μίαν ὑπόθεσιν, ἢ ὅποια θέλει ἔχει ἐπίρροισαν εἰς ὅλην τῆς τῆς ζωῆς, δεῖ ἀρέπει νὰ ἐπιστάσῃ τῆς ἐκλογῆς χωρὶς τῆς συγκατάθεσιν ἐκείνων, οἵτινες ἐπαρξέπνησαν ἕως τῆς ὥρας, καὶ ἐξακολουθῶν ἀκόμι νὰ ἐπαρξέπνῃν εἰς αὐτά.

Τὸ καθῆκον τῆς ἀλαβείας γεννᾶται ἀπὸ τὴν ὑποταγῆν, ὅπῃ ὀφείλει καθ' εἷας νὰ ἔχη πρὸς τῆς ἔχοντας ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἢ ὅποια ὀφείλεται εἰς τῆς γονεῖς περιεσσότερον, παρὰ εἰς κάθε ἄλλον, ὡς αὐτὸ ὅπῃ εἰς αὐτῆς ἢ ἐξουσία ἐδόθη παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως. Ὁ Μενάνδρος λέγει, ὅτι ὁ νόμος προστάττει μετὰ τῆς Θεῆς ἀμέσως νὰ τιμῶνται οἱ γονεῖς. (1) Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ὅτι παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ἄλλοις ἠθέλων ἐλλείψῃ κατὰ τῆτο, ἐτιμωρεῖτο, καὶ ἀπεκλείετο πάσης πολιτικῆς διοικήσεως.

Τὸ

(1) Βλίσπομεν καὶ εἰς τὸν Δεκάλογον ὅτι, μετὰ πᾶσι εἰς τὸ Θεῖον ἀφερῶντα ἐντάλματα, τὸ πρῶτον ἦναι νὰ τιμῶμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μας.